

MEDIAAD

Medya ve Din Araştırmaları Dergisi | Journal of Media and Religion Studies

ARAşTIRMA MAKALESİ | RESEARCH ARTICLE

Aralık 2019, 2(2), 307-315

Geliř: 18.11.2019 | Kabul: 27.12.2019 | Yayın: 31.12. 2019

Dijital Çağda Din ve Dindarlığın Dönüşümü*

Mehmet HABERLİ**



Öz

Günümüz iletişim teknolojilerinin toplumsal yaşama egemen olduğu çağ, dijital çağ olarak tanımlanmaktadır. Bilgisayar, akıllı telefon, tablet, internet ve benzeri dijital iletişim teknolojilerinin kullanımı ve gittikçe artan işlevleri toplumsal hayatın; iktisadi, kültürel ve dini boyutlarını da içerisine alan bir dijitalleşme sürecini beraberinde getirmiştir. Bu durum, toplumsal düzlemde yeni bir sosyal sistem inşa etmiş, geleneksel toplumsal yapı ile kurumlarda yaşanan değişim ve dönüşümü hızlandırmıştır. Bu süreçte önemli bir toplumsal kurum olan dinin ve dindarlık anlayışlarının içerik ve şekil açısından bir değişime uğradığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda dijital çağdaki birey/toplum ile din arasında kendine özgü bir ilişki ortaya çıkmış; dini anlayış, pratik ve örgütlenme biçimleri yeni bir form kazanmaya başlamıştır. Dijitalleşme sürecinin en önemli ayağı olan yeni medya ve mobil iletişim teknolojileri ise, dinin; inanç, ahlak, ibadet, cemaat ve benzeri unsurları üzerindeki yerleşik dini kabul ve dindarlık anlayışlarının değişimine yol açmıştır. Dijitalleşme sürecini bu bağlamda ele alan çalışma, toplum hayatına eklenen dijital iletişim teknolojilerinin özellikle de dijital medyanın toplumdaki dini anlayış ve dindarlığı nasıl dönüştürdüğünü nitel yaklaşımla analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, İnternet, Mobil İletişim Teknolojileri, Dijital Din, Dindarlık

The Transformation of Religion and Piety in Digital Age

Abstract

Today can be described as a digital age in which communication technologies prevail the social life. Use of computers, smart phones, tablets, internet and similar communication technologies and the increasing function of these brings along a digitalization process which embraces the economic, cultural and religious dimensions of social life. This has constructed a new social system on the societal level, bringing change and transformation in the social structure and institutions. Within this period, religion, being an important social institution and religiosity are observed to change substantially in terms of form and content. In this sense, a sui generis relation between religion and individual/society of the digital era, patterns of religiosity, practice and organization have started to turn into a new form. Internet and mobile communication technology, one of the most important agents of the digitalization era, has led the intrinsic acceptances of religious elements such as faith, worship, and community to change. This study, which approaches digitalization process in this context, aims to carry out a qualitative analysis on how digital technology, especially digital media that has become a constituent of social life, has transformed the perception of religion and piety in the society.

Keywords: Digitalization, Internet, Mobile Communication Technologies, Digital Religion, Piety

ATIF: Haberli, M. (2019). Dijital çağda din ve dindarlığın dönüşümü. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi (MEDIAAD)*, 2(2), s. 307-315.

* Bu makale, Dijitalleşme, Deęerler ve Din Sempozyumu'nda (4-5 Nisan 2019, Diyarbakır) sunulan tebliğin geliştirilerek yayıma hazırlanmış biçimidir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, e-mail: mehmet.haberli@bilecik.edu.tr | orcid.org/0000-0001-9942-6527

Giriş

Dijital çağ, toplum hayatının iletişim teknolojileri tarafından kuşatıldığı ve dönüştürüldüğü günümüz postmodern dünyasını ifade etmek için kullanılmaktadır. Mikro işlemciler, bilgisayar, fiber optik, uydu teknolojisi ve özellikle internetin gelişimi, bu çağı karakterize eden dijitalleşmenin itici gücünü oluşturmaktadır. Dijitalleşme denildiğinde tasavvur edilen ilk şey, internet tabanlı medya formlarıdır. Ancak dijitalleşmenin, internetten daha kapsamlı bir olguya gönderme yaptığını ifade etmek gerekmektedir. Bilgisayar veya PlayStation üzerinde oyun oynama, telefon ile SMS göndermek gibi iletişim ve etkileşim biçimleri, teknik olarak internetin parçası olmamakla birlikte dijitalleşmenin önemli bir ayağı olan mikroçipler ve uydular tarafından sağlanmaktadır. Bu bakımdan interneti, bilgisayarların yanı sıra diğer dijital cihazları birbirine bağlayan ve onları bütünleştiren bir teknoloji olarak görmek daha doğru olacaktır. Örneğin; bilgisayarlar, akıllı telefon ve televizyonlar, dijital saatler ile tablet benzeri cihazlar dijitaldir ama internet onları bütünleştirmekte ve daha işlevsel kılmaktadır.

İnternet tabanlı yeni medya ya da daha popüler ifadeyle dijital medya, dijital çağın merkezinde yer almaktadır. Farklı iletişim teknolojilerini içerisine alan şemsiye bir terim olan dijital medya; bilgisayar, mobil cihazlar, tablet, podcast, 3D sanal dünyalar, web siteleri ve hatta e-postaları içerisine alan oldukça geniş bir kavramdır. Dijital medyayı, radyo, TV ve gazete benzeri geleneksel medya biçimlerinden farklı kılan, belirgin özellikleri bulunmaktadır:

- İletiler ile verilerin kolay ve hızlı iletilmesini sağlayan *dijitallik*
- Metin, ses, resim, video benzeri her türlü veriyi tek bir dijital platform aracılığıyla bütünleştirme ve toplayabilmesini ifade eden *yakınsama*
- Kullanıcılar arasında senkronik/asenkronik iletişime imkan sağlayan *interaktivite*
- Ara yüzdeki metin, resim, video ve benzeri içerikler arasında geçiş yapılabilmesini sağlayan *hipermetinlilik* en önemli olanlarıdır. (Arvidsson ve Delfanti, 2019, s. 9-11).

Geleneksel medya, iletişim sürecinde iletilere aracılık eden kanal işlevi görürken, dijital medya, McLuhan'ın (2001, s. 26) ifadesiyle mesajın kendisi olmakta ve iletilerin etkileşimli bir şekilde dolaşıma girdiği siber uzamı meydana getirmektedir. Dijital medyanın bu özellikleri, kitle iletişiminde süregelen iletişim, bilgi üretimi ile dağıtım pratiklerini dikey ve yatay düzlemde köklü değişikliklere uğratmıştır. Bilgi ve enformasyonun yayılması hatta üretilmesinde herhangi bir otorite veya profesyonele olan ihtiyaç ortadan kalkmıştır. Kullanıcı, medyanın sunmuş olduğu içeriğe mahkum olmaktan çıkmış, içeriğe müdahale edip kendi içeriğini oluşturma imkânını yakalamıştır (Haberli, 2014, s. 35). Örneğin Wikipedia, Youtube ve Ekşisözlük gibi sanal platformlarda yazılı, sesli ve görüntülü içerik oluşturulabilmekte, aynı zamanda bunlar herkese açık bir şekilde paylaşılabilir. Bu da kullanıcıyı aynı anda hem iletinin kaynağı hem de hedef kitlesi şeklinde konumlandırmaktadır.

Dijitalleşme ve Toplumsal Dönüşüm

Dijital medya, kullanım yoğunluğu sebebiyle günlük hayat ile iç içe geçmiş, sosyal yaşamın uzantısı haline gelmiştir. Bu noktada dijital medyanın, offline (çevrimdışı) ve online (çevrimiçi) yaşam arasındaki entegrasyonu sağlaması, bu iki uzam arasındaki ayrımın anlamını kaybedeceği (Arvidsson ve Delfanti, 2019, s. 48) ve bir-biri içine geçtiği (Dereli, 2019, s. 93) bir sürece doğru gidildiğine işaret etmektedir. Bankacılık işlemlerinden e-ticarete, kurban bağışından zekât vermeye kadar, beden, zaman veya fiziksel mekâna ihtiyaç kalmadan yapılan bir kısım rutin iş veya dini vecibelerin, bilgisayar veya mobil cihazlardan yapılabilir hale gelmesi, sosyal yaşamla dijital dünya arasındaki geçişkenliği gösteren en basit örneklerdendir. Birçok gazete, dergi ve kitap hem matbu olarak yayımlanmakta hem de aynı anda

dijital formatlarda (pdf, epub, djvu) internet ortamına aktarılmaktadır. Hatta birçok gazete, yayınevi ve derginin sadece dijital ortamlarda yayım yaptıkları görülmektedir. Dijitalleşmenin geldiği noktada ıslak imzadan dijital imzaya (e-imzaya) doğru hızlı bir dönüşüm yaşanmıştır. Bunun yanı sıra finans işlemleri ve alışveriş alışkanlıklarında bir dijitalleşme sürecine girilmiş, Bitcoin, Litecoin, Ripple ve benzeri sanal paralar ortaya çıkmıştır. Hatta herhangi bir banka kartı kullanmadan, sadece telefonlarındaki barkodu okutarak, para çekilebildiği, ödeme yapılabilirdiği bir dijital dönüşüm süreci yaşanmaktadır.

Dijitalleşmenin günümüz insanını bütünüyle kuşattığı görülmektedir. Bir kişinin varlığı, neredeyse onun sosyal medyada var olup olmamasına bağlı olarak algılanmakta, dijital medya kullanımı ise toplumsallaşmanın belki de en önemli göstergesi ve aracı olarak görülmektedir. Bu noktada Baudrillard (2005, s. 118) de toplumsallaşmanın iletişim araçlarının gönderdiği mesajlarla ilgilenme düzeyiyle doğru orantılı bir şekilde ölçüldüğünü, iletişim araçları ve gönderdikleri mesajlarla ilgilenmeyenlerin etkili olmayan ya da gerçek düzeyde toplumsallaşmamış insanlar olarak kabul edildiklerine vurgu yapmaktadır. Nitekim akıllı telefonu olmayan, Facebook, Twitter kullanmayan insanlar, asosyal oldukları intibai uyandırabilmektedirler. Hatta belirli bir süre tweet atmayan, Facebook'ta, Instagram'da paylaşım veya beğeni yapmayan kişilerin, "başlarına bir şey mi geldiği", "internet erişimi olmayan bir yerde mi" oldukları hatta "öldükleri" dahi düşünülebilmektedir.

İletişim, Dijitalleşme ve Din

İnsanların sahip oldukları inancı ve kültürü tanıtmak veya diğer toplumlara benimsetmek çabalarının eski dönemlere kadar uzandığı bilinmektedir. Bu noktada iletişim, bazen de dini amaçlarla, düşünce ve bilgiyi daha uzak mesafelere daha hızlı yayarak insanlar üzerinde etkili olmaya olanak sağlayan bir süreç olarak görülmüştür (Carey, 1992, s. 14). En ilkel iletişim araçlarından (mağara resimleri, Eski Mısır heykelleri, papirus kâğıdı); matbaa, elektronik medya ve günümüzdeki dijital iletişim teknolojilerine kadar (iPod, internet vb.) neredeyse hepsi dini düşünce, inanç ve bilginin diğer toplumlara aktarılmasında birer araç olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda, modern iletişim araçları çıkmadan önce, bilgi ve kutsal metinlerin yalnızca sözlü olarak veya yazılı kültürün önemli unsuru olan kitaplar aracılığıyla aktarıldığı ve muhafaza edildiği bilinmektedir. Dijital çağda ise, sözlü veya yazılı kültürle aktarılan dini literatürün önemli bir kısmının dijital ortama aktarılıp dağıtıldığı görülmektedir. Web siteleri, sosyal medya, forumlar ve bulut depolama sürücüleri, herkesin erişimine açık milyonlarca dini doküman barındırmaktadır. Bunun yanında, Google Playstore, Applestore ve benzeri platformlar bünyesinde yer alan, Kur'an, hadis, tefsir, meal, ilmihal ve benzeri uygulamalar kullanıcıların dini bilgiye erişimini oldukça kolaylaştırmıştır.

Dinin Dijitalleşmesi/Dijital Din ve Dindarlık

Manuel Castells (2006), kültürel ifadelerin birçoğunun, dijitalleşmiş elektronik üretime, dağıtım ve sinyal alışverişine dayalı bütünleşmiş bir iletişim sistemine dâhil edilmesinin toplumsal oluşumlar ve süreçler üzerinde ciddi etkileri olduğuna vurgu yapmaktadır (s. 500). Bu bağlamda dijital çağda medyanın kültür ve bileşenlerini dönüştürerek yeni kültür formları oluşturduğu herkesçe bilinen bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürel ifadelerin önemli bir bileşeni olan ve birçok insanın hayatında etkin rol oynayan din olgusunun, iletişim teknolojileriyle nasıl bir etkileşime girdiği, geçmişte yapılan sosyal bilim çalışmalarında genellikle ihmal edilmiştir. Ancak otuz yıldan bu yana, dijital teknoloji ve internet odaklı araştırma yapan bilim insanları, bu teknolojiler ile toplum, kültür ve dinin kesişim ve etkileşim noktalarına artan bir ilgi göstermeye başlamışlardır. Bu noktada iletişim bilimciler, sosyologlar ve din sosyologları, dinin/dinlerin dijital medya ile etkileşimini birkaç açıdan sınıflandırmış ve tanımlamışlardır. 1990'lı yılların ortalarından 2000'li yılların başlarına kadarki dini içeriklerin internet ortamıyla buluşması sürecinde, söz konusu olguyu ifade etmek için (Cyber/Virtual Religion) "Sanal Din" kavramı yaygın olarak kullanılmıştır. Bu kavram, din/dinler ile bilgisayar teknolojilerinin karşılaşmasını ve insanların dini ve manevi hayatlarının sanal dünyaya

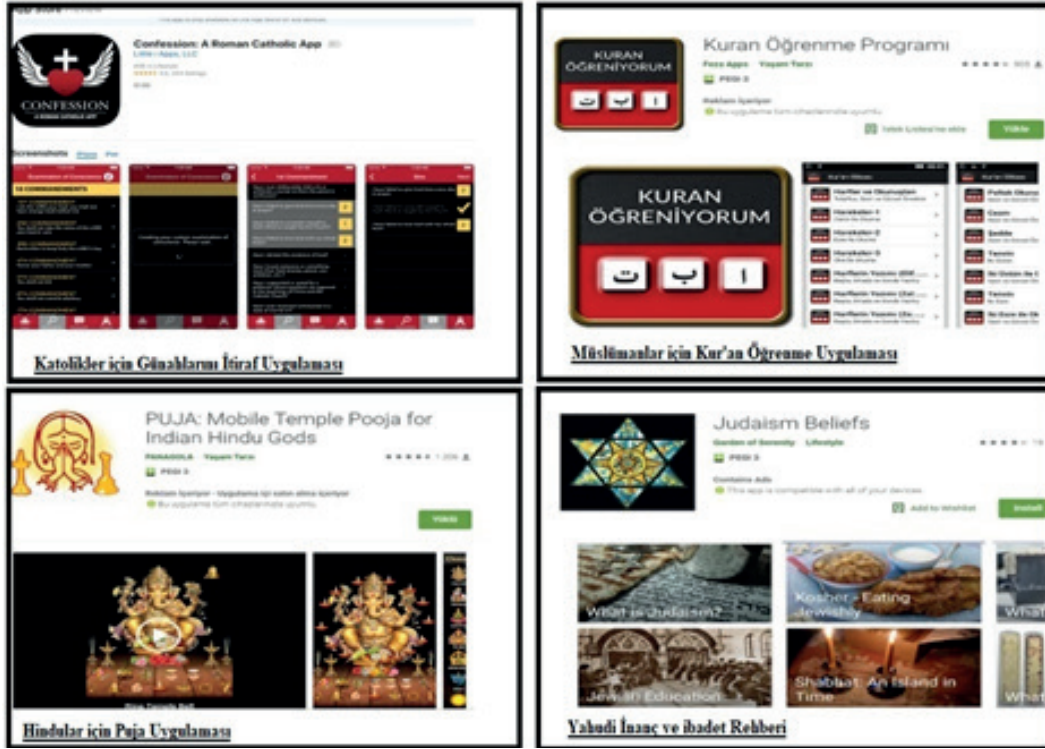
taşınmasını ifade eden yeni etkileşim biçimini ifade etmek için kullanılmıştır. 2000’li yıllardan sonra internet ortamında interaktivite seviyesinin artmasıyla birlikte Hlland (2000), din/dinlerin interneti bir iletişim aracı olarak kullanmasını ifade eden “Religion Online”, ve din/dinlerin, interneti ve yeni medyayı bir etkileşim ortamı olarak kullanmasını ifade eden “Online Religion” şeklinde bir kavramsallaştırma yoluna gitmiştir (s. 214, 219).

Dijital teknolojide yaşanan gelişmeler, yeni medya ortamlarının çeşitliliği, işlevselliği ve din ile etkileşiminin artması, zamanın ruhuna uygun yeni tanım ve kavramsallaştırmaları ortaya çıkarmıştır. Bu noktada son yıllarda, çevrimiçi dini pratiği ifade etmek üzere “Dijital Din” kavramının daha yaygın olarak kullanılmaya başladığı görülmektedir. Sanal Din ve Online Religion/Religion Online tanımlarını içerisine alan “Dijital Din” kavramı; dijital medya ve kültürü aracılığıyla ortaya çıkan din olgusunu ifade etmek için kullanılmaktadır (Campbell, 2013, s. 3). Bu tanım, sadece çevrimiçi ortamda ifade ve pratiğini bulan bir din anlayışını değil, aynı zamanda dijital medya ve ortamların dini pratiği nasıl şekillendirdiğine ve dini pratikler tarafından nasıl şekillendirildiğine gönderme yapmaktadır (Campbell, 2013, s. 1).

Dijital din olgusuna zemin hazırlayan temel bileşenler bilgisayar ve akıllı telefon başta olmak üzere, taşınabilir mobil cihazlardır. Dinin, dijital dünya içerisinde yayıldığı bileşenler gittikçe çoğalmaktadır. Dijital ses kayıtları, videolar, PC oyunları, web siteleri, e-mail ve sosyal medya, dijital dinin bileşenlerinden birkaçını oluşturmaktadır (Grieve, 2013, s. 108). Dijital dinin en önemli bileşenlerden bilgisayar ile mobil iletişim aygıtları arasında taşınabilirlik açısından bir farklılık bulunmaktadır. Bilgisayarlar (ki buna laptoplar dâhildir) taşınma açısından zahmetli olmakta, kablolulu veya kablosuz internet bağlantısına ihtiyaç duymaktadır. Bu durum, bilgisayar aracılığıyla gerçekleştirilen dini aktivitelerde çevrimiçi ve çevrimdışı ayrımının devam etmesine yol açmaktadır. Buna karşın, taşınması oldukça kolay olan cep telefonu ve tablet gibi cihazlar, mobil veri desteği sayesinde her yerden internete bağlanma imkânı tanımaktadır. Burada çevrimdışı ve çevrimiçi ayrımı arasındaki sınır bulanıklaşmakta, Hoover ve Echchaibi’nin ifadesiyle üçüncü bir alan/uzam ortaya çıkmaktadır. Bu üçüncü uzam, fiziki mekânın dışında, akışkan, kavramsal ve hayali bir mekâna karşılık gelmektedir (2014, s. 3). Bu uzama en somut örnek, dini unsurların mobil cihazlarda hem çevrimiçi hem çevrimdışı ortamda eş zamanlı olarak var olabilesidir (Bellar ve dğr., 2018, s. 6162). Dolayısıyla dijital din kapsamı içerisinde mobil cihazların önemli bir yer teşkil ettiklerini ifade etmek gerekmektedir. Dijital din kapsamında bilgisayarla yapılabilecek bütün dini ifade biçimleri ve pratiklerin, mobil cihazlar aracılığıyla yapılabildiği göz önünde bulundurulduğunda, mobil cihazların bu noktada daha işlevsel olduğunu da ifade etmek gerekir. Sanal bir dini ağ oluşturma, dua isteme/etme, 3 boyutlu dünyalarda yapılan sanal bir ritüele katılma gibi dijital dine dâhil aktivitelerin hepsi, mobil cihazlar üzerinden yapılabilmektedir. Nitekim mobil cihazların din/dinlere daha fazla olanak tanıdığı görülmekte bu sebeple birçok araştırmacı, farklı dini geleneğe mensup kişi ve cemaatlerin yeni medya, mobil medya ve uygulamalarını dini amaçlı olarak daha fazla kullandıklarına dikkat çekmektedir (Campbell ve dğr., 2014, s. 156).

Günümüzde, Applestore, Google Playstore üzerinde sadece mobil cihazlarda kullanmaya uygun, binlerce dini uygulama bulunmaktadır. Bunlara çarpıcı bir örnek, Applestore’da bulunan, “Confession: A Roman Catholic App” uygulamasıdır. İtalyanca, İspanyolca ve Portekizce dillerini destekleyen uygulama, istenilen yer ve zamanda Katolik bir Hristiyanın uygulamayı yöneten Katolik bir rahibe günahlarını itiraf etme fırsatı sunmaktadır. Bir Müslüman için ise, dini bilgiye erişim veya dini pratiklerini yerine getirmesine yardımcı veya onları kolaylaştırıcı mobil uygulamalar bulunmaktadır. Ezan, Namaz, Kuran ve tecvit öğrenmeye yardımcı uygulamalar, hac rehberi, hafızlık uygulaması, helal restoranları indeksleyen uygulamalar örnek olarak verilebilir.

Resim 1. Apple Store ve Google Playstore Üzerinde Örnek Dini Uygulamalar



Tim Hutchings (2015), dini mobil uygulamalarının etkileri üzerine yaptığı araştırmada, dijital İncil mobil uygulamaları örneklemi üzerinden bu uygulamaların pozitif ve negatif yönlerini ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Bu ve benzer uygulamaların, kolay kullanılabilmesi, erişiminin kolay olması, çalışmayı kolaylaştırması, aynı uygulamayı kullananlarla etkileşime girme ve düzenli okumaya teşvik etmesi gibi avantajları beraberinde getirdiğini ifade etmektedir. Bununla beraber Hutchings, dijital ortamda okunan İncil'in kutsallık statüsünün azaldığını ve matbuyla oranla, bu yönüyle İncil'le daha az anlamlı bir ilişki kurulduğunu ifade etmektedir (s. 437). Hutchings'in, sözünü ettiği avantaj ve dezavantajlar, dijital teknolojiyle harmanlanmış bütün dini pratikler için genelleştirilebilir. Nitekim bu araştırmanın sonuçları dijital ortamda Kur'an okuma bağlamında düşünüldüğünde, benzer sonuçlara ulaşmak mümkündür. Örneğin; geleneksel din anlayışında, matbu bir Kur'an'ı okumanın; Kur'an'ı abdestli eline almak, uzanarak okumamak gibi adabları bulunmaktadır. Ancak dijital ortamda Kur'an okumak için genellikle bu adablara uymak bir gereklilik olarak hissedilmemektedir. Diğer yandan, Kur'an metninin dijital ortamda bulunması, matbu Kur'an'a atfedilen "kutsallık" seviyesinde aşınmaya yol açabilmektedir.

Dijitalleşme ve Dini Ürünler

Dijitalleşmenin din ve dindarlığa etkilerinden biri de dini pratiklere yardımcı ve onları kolaylaştırıcı dijital cihazların geliştirilmesidir. Zikirmatik, kıblematik, Kur'an okuyan kalem, namaz öğreten/kıldırıcı seccade, elhamdülillah diyen bardak ve benzeri dijital cihazlar, mobil iletişim cihazlarına benzer şekilde, dindarlık görünümünün değişmesine yol açmaktadır. Örneğin, namaz kıldırıcı/öğreten seccade gibi dijitalize edilmiş ürünler, herhangi bir kişinin namaz kılmayı öğretmesine ihtiyaç bırakmamakta, namaz kılmayı öğrenmek isteyenlere kılavuz işlevi görmektedir. Seccade üzerine monte edilen veya yanına konulan cihaz üzerindeki tuşlar sayesinde vakti gelen namazın tuşuna basıp, sanki camide veya bir imamın arkasında namaz kılıyormuş gibi namazın eda edilmesine yardımcı olmaktadır. Bu da 5 vakit namazın ve namazda okunan bir kısım surelerin uygulamalı olarak ve kolaylıkla öğrenilmesini sağlamaktadır. Bu noktada, zikirmatik, Kur'an okuyan kalem ve benzeri cihazların "Dijital Din"nin bileşenleri kap-

samında olup olmayacağı akla gelmektedir. Bu cihazların dini pratiklerde yardımcı unsur olması ile “Dijital Din” kapsamı içerisine alınması arasında ince, ama önemli bir farklılığa dikkat çekmek gerekmektedir. Dijital Din, çevrimiçi ve çevrimdışı dini alanların harmanlandığı veya bütünleştiği tekno-kültürel uzam olarak tanımlanmaktadır (Campbell, 2013, s. 3-4). Oysaki sözü edilen dijital cihazların, Hoover ve Echchaibi'nin vurgu yaptığı ve geçişken bir alan olan üçüncü uzam içerisinde yer almadıkları görülmektedir. Bu cihazlar, bir kısım dini pratiklere yardımcı veya kolaylaştırıcı işlevi olan çevrimdışı dijital cihazlardır. Dolayısıyla, temelde çevrimdışı çalışmak ve kullanılmak üzere tasarlanmış bu cihazları -her ne kadar dini pratiklerle etkileşime giriyor olsalar bile- çevrimiçi bir uzam kazanmadıkları sürece “Dijital Din” kapsamında değerlendirmemek daha isabetli görülmektedir.

Resim 2. Dini Pratiklere Yardımcı ve Onları Kolaylaştırıcı Dijital Cihazlar



Sonuç

Dijital iletişim teknolojilerinin gün geçtikçe çeşitlenmesi, işlevlerinin artması ve yaygınlaşması, bireysel ve toplumsal düzeyde hızlı bir dijitalleşme sürecinin başlamasını sağlamıştır. Bu süreç, düşünce ve davranış biçimleri ile sosyal ilişkileri köklü değişikliklere uğratmaktadır. Bu aşamada, toplumsal yaşamın önemli bir parçası olan din olgusu da dijital teknolojilerle etkileşime girmektedir. Dijital iletişim teknolojilerinin mobilize olması ve kullanımının artması ise, dindeki dijitalleşmenin etki alanını her geçen gün daha da genişletmektedir. Kullanıcılar, dijital medyayı dini bilgiye erişim ve eğitim gibi ihtiyaçlarının karşılanması ve bir kısım dini pratiklerini kolaylaştırması amacıyla, bazen araç bazen de bir ortam olarak kullanmaktadır. Dinin dijitalize olmasıyla, iletişim teknolojileri dini tecrübe ve alışkanlıklara sirayet etmekte ve onları dönüştürmektedir. Böylelikle dijital kültür içerisine harmanlanan din ve dindarlığın mahiyet ile sınırlarının yeniden ele alınıp tanımlanma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu minvalde Dijital Din olarak nitelendirilen dijital kültür tabanlı din ve dindarlık biçimlerinin bazı dini çevrelerde dinin bir kısım adab ve erkanını zedeleyebileceği endişesine yol açabileceğini belirtmek gerekir. Bununla birlikte din ve dindarlıktaki dijitalleşmenin, bazı noktalarda dini daha kolay yaşanır hale getirebileceği de yadsınamaz.

Kaynakça

- Arvidsson, A. ve Delfanti, A. (2019). *Introduction to digital media*. New Jersey: John Wiley&Sons Inc.
- Baudrillard, J. (2005). *Simülakrlar ve simülasyon*. (çev. Oğuz Adanır), Ankara: Doğubatu Yayınları.
- Bellar, W. R., Cho, K. J. ve dğr. (2018). The intersection of religion and Mobile technology. İçinde Mehdi Khosrow-Pour (Ed.), *Encyclopedia of Information Science & Technology*, PA: IGI Global, 6161-6170.
- Campbell, A. H. (2013). Introduction: The rise of the study of digital religion. İçinde Heidi A. Campbell (Ed.), *Digital Religion: Understanding Religious Practice in New Media*, London: Rautledge, 1-22.
- Campbell, A. H. ve dğr. (2014). There's a religious app for that! A framework for studying religious mobile applications. *Mobile Media & Communication*, 2(2), 154-172.
- Carey, J. W. (1992). *Communication as culture: Essays on media and society*. New York: Routledge.
- Castells, M. (2006). *Enformasyon çağı: Ekonomi, toplum ve kültür. Birinci Cilt: Ağ Toplumunun Yükselişi*, (Çev. Ebru Kılıç), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Dereli, M. D. (2019). Dinî kimliklerin siber uzamda akışkanlaşması. *İnsan & Toplum*, 9(1), 85-115.
- Grimes, R. (2002). Ritual and the media. *Practicing Religion in the Age of The Media: Explorations in Media, Religion and Culture*, İçinde Stewart Hoover and Lynn Schofield Clark (Ed.), New York: Columbia University Press, 219-234.
- Grieve, G. P. (2013). Digital religion, İçinde Heidi Campbell (Ed.), *Digital Religion: Understanding Religious Practice in New Media Worlds*. New York: Routledge, 104-118.
- Haberli, M. (2014). *Sanal din: Tarihsel, kuramsal ve pratik boyutlarıyla internet ve din*. İstanbul: Açılımkıtap.
- Helland, C. (2000). Online-Religion/Religion-Online and virtual communitas. İçinde Hadden, J.K.-D.E. Cowan (Ed.), *Religion on the Internet: Research Prospects and Promises*, London: JAI Press/Elsevier Science, 205-233.
- Hoover, S. ve Echchaibi, N. (2014). Media theory and the third Spaces of digital religion. *The Center for Media, Religion, and Culture*, Boulder, CO: University of Colorado, 1-35.
- Hutchings, T. (2015). E-Reading and the Christian Bible. *Studies in Religion/Sciences Religieuses*, 44(4), 423-440.
- Kafalı, H. (2019). Yapay zekâ, toplum ve dinin geleceği. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 46, 145-172.
- Mcluhan, M. (2001). *The medium is the message: An inventory of effects*. California: Ginkgo Press.
- <https://thirdspacesblog.files.wordpress.com/2014/05/third-spaces-and-mediatheor-yessay-2-0.pdf> Erişim: 12 Şubat 2019.

MEDIAD

Medya ve Din Araştırmaları Dergisi | Journal of Media and Religion Studies

The Transformation of Religion and Piety in Digital Age

Mehmet HABERLİ

Extended Abstract

The digital age is used to express the contemporary postmodern world in which social life is surrounded and transformed by communication technologies. Microprocessors, computers, fiber optics, satellite technology and especially the development of the internet are important technological developments that characterize the digital age. The first thing that comes to mind when digitalization is mentioned is the forms of internet-based media. However, it should be stated that digitalization refers to a more comprehensive phenomenon from the internet. Communication and interaction forms such as playing games on computer and playstation, sending SMS by phone are provided by microchips and satellites which are not technically part of the internet but which is an important part of digitalization. In this respect, it would be better to see the internet as a technology that connects and integrates not only computers but also other mass media and digital devices. For example; computers, smartphones and televisions, digital clocks and tablet-like devices are digital, but the internet integrates them and makes them more functional.

Prior to the emergence of modern mass media, it is known that information and sacred texts are transmitted and preserved only orally or through books which are important elements of written culture. In the digital age, it is seen that a significant portion of the religious literature transmitted through oral or written culture is transferred to digital media and distributed.

Web sites, social media, forums and cloud storage drives contain millions of religious documents that are accessible to everyone. In addition, Quran, Hadith, Tafsir, Meal, Catechism and similar applications within Google Playstore, Applestore and similar platforms have made it easier for users to access religious information.

Over the last thirty years, scientists who have focused on digital technology and the internet began to show more interest in the intersection and interaction of these technologies with society, culture and religion. At this point, communication scientists, sociologists and sociologists of religion have classified and defined the interaction of religion(s) with digital media in several aspects. From the mid-1990s to the early 2000s, in the process of meeting religious contents with internet environment, the term "Virtual Religion" has been widely used to express that phenomenon (Cyber/Virtual Religion). This concept is used to express the new form of interaction that expresses the encounter of religion(s) and computer technologies and the transfer of religious and spiritual lives of people to the virtual world. With the increase in the level of interactivity on the internet after 2000s, Helland (2000) made the conceptualization of "Religion Online" which expresses religions use the internet as a means of communication, and "Online Religion", which states religions use the internet and new media as a medium of interaction. (214, 219)

Developments in digital technology, diversity of new media environments, increasing functionality and interaction with religion, have created new definitions and conceptualizations in accordance with the spirit of time. At this point, in recent years, it is seen that the term “Digital Religion” is used more widely to express online religious practice. The concept of “Digital Religion” which includes the definitions of Virtual Religion and Online Religion/Religion Online, is used to express the phenomenon of religion that emerges through digital media and culture. This definition refers not only to an understanding of religion that finds expression and practice online, but also to how digital media and media shape religious practice and how it is shaped by religious practices. (Campbell, 2013, 1).

Nowadays, there are thousands of religious applications on Applestore and Google Playstore that are suitable to be used only on mobile devices. A striking example of this is the “Confession: A Roman Catholic App” in Applestore. The application, which supports Italian, Spanish and Portuguese, provides the opportunity for a Catholic Christian to confess his/her sins to a Catholic priest who manages the practice at the desired place and time. For a Muslim, there are mobile applications that help or facilitate access to religious knowledge or religious practices. Applications that help to learn the Azan, Salaah, Quran and Tajvit, Hajj guide, application related to memorization of Quran, and some applications indexing halal restaurants can be given as examples.

One of the effects of digitalization on religion and piety is the development of digital devices that help and facilitate religious practices. Digital devices such as digital tasbeeh, qibla finder, and pen reciting Quran, prayer rug teaching salaah, mug talking alhamdulillah, and similar digital devices lead to changes in the appearance of piety, similar to mobile communication devices.

As a result, the mobilization of digital communication technologies are expanding the scope of digitalization in religion. People sometimes use these technologies as a tool and sometimes as an environment to meet the needs of digital media such as access to religious information and education and to facilitate some religious practices. With the digitalization of religion, communication technologies spread to religious rituals and habits and so transform them. Thus, religion and piety blended in digital culture are defined again through new media culture. Thanks to the digital culture-based forms of religion and piety, which can be described as Digital Religion, religion can become easier and more livable. However, in some religious circles, the piety experienced in the digital cultural environment can cause some concerns that may harm the adaptations and manners of religion.